

Nieuwsbrief November 2021

Nieuwe Rode Lijst zweefvliegen

Van de 309 soorten zweefvliegen in Vlaanderen zijn er 22 regionaal uitgestorven (7%) en zijn er 114 soorten op een of andere manier bedreigd (samen 44%). 21 soorten werden voor de nieuwe Rode Lijst niet geëvalueerd omdat ze zich niet of minder dan 10 jaar in Vlaanderen voortplanten.

Otter in het vizier via eDNA

Het INBO ontwikkelde een protocol om via omgevings- of eDNA sporen van de aanwezigheid van de Europese otter in rivieren, stromen, sloten of poelen te bepalen.

Diervriendelijke bestrijding van ratten en muizen

In opdracht van de dienst Dierenwelzijn namen we de verschillende bestrijdingsmethoden van ratten en muizen onder de loep. Niet bestrijden en preventieve maatregelen kwamen hierbij logischerwijs als meest diervriendelijke oplossingen uit de bus. Het meest gebruikte bestrijdingsmiddel, een gif dat de bloedstolling ontregelt, is ook het minst diervriendelijk.

Biodiversiteits- en klimaatbeleid: op zoek naar win-wins

Het Natuurrapport 2023 zal onderzoeken hoe het Vlaamse biodiversiteits- en klimaatbeleid kunnen samensporen om de Europese doelen rond biodiversiteit en klimaat te realiseren. Welke win-wins zijn mogelijk? Welke barrières staan de beleidsuitvoering in de weg? En via welke mogelijke oplossingspaden kunnen we die barrières overwinnen?

Advies in de Kijker: Eikenhakhoutstoven

Het Agentschap Natuur en Bos regio Hoge Kempen werkt aan een natuurbeheerplan voor de Klaverberg. Hier staan heel wat omvangrijke, oude en onbeheerde eikenhakhoutstoven. Hakhout is een eeuwenoude beheertechniek, vergelijkbaar met knotbomen.

Gezocht: Graanboeren met natuur

Het INBO en het ILVO zoeken 15 landbouwers met interesse in graanteelt en natuur om mee te werken aan een project dat experimenteert met verschillende vernieuwende praktijken.

Overstromingen veranderen het rivierlandschap langs de Grensmaas

Tussen 13 en 15 juli vielen in de oostelijke helft van België bijzonder hoge neerslaghoeveelheden. In de daaropvolgende dagen werd het rivierbed van de Grensmaas maximaal gevuld. De zwarte populieren deden hier hun voordeel bij.

Natuur in de zorg: Lessen uit de praktijk

Het afgelopen anderhalf jaar liet ons duidelijker dan ooit ervaren dat groen en natuurbeleving sterk verweven zijn met ons welzijn. Ook patiënten en personeel in zorgcentra en de omliggende buurt hebben steeds meer nood aan mogelijkheden om de lokale natuur te beleven. Ze hebben ook een stijgende interesse om bij te dragen aan de biodiversiteit.

Jagers tellen patrijzen volgens nieuw telprotocol

De Vlaamse jachtwetgeving stelt twee voorwaarden om te mogen jagen op patrijs. Eén ervan is de aanwezigheid van minimaal drie broedparen per 100 ha open ruimte binnen de jachtterreinen aangesloten bij de wildbeheereenheid. Maar hoe tel je die patrijzen? Uitnodiging: 7th Biodiversity X-Mas Market op 15 december in het Herman Teirlinckgebouw Het Belgisch Biodiversiteitsplatform organiseert samen met het INBO opnieuw hét netwerkevenement voor biodiversiteit, vroeger bekend als de BEES-kerstmarkt. Dit jaar organiseert de Europese Commissie mee deze zevende editie.

Nieuwe Rode Lijst zweefvliegen

Van de 309 soorten zweefvliegen in Vlaanderen zijn er 22 regionaal uitgestorven (7%) en zijn er 114 soorten op een of andere manier bedreigd (samen 44%). 21 soorten werden voor de nieuwe [Rode Lijst](#) niet geëvalueerd omdat ze zich niet of minder dan 10 jaar in Vlaanderen voortplanten.

Zweefvliegen zijn vaak bij- of wespachtig gekleurde vliegen die we overal in Vlaanderen in grote aantallen kunnen aantreffen. Samen met bijen en hommels zijn ze de belangrijkste plantenbestuivers, maar veel soorten zijn ook natuurlijke plaagbestrijders van bladluizen.

De belangrijkste trends zijn:

- Een afname van de soorten van aquatische habitats en moerasgebieden. Dat is te wijten aan habitatverlies en meer en langere droogteperiodes.
- Een sterke toename van de soorten van bossen. Het gaat dan vooral om soorten die in dood hout, sapstromen en rotholtes leven. Die toename is te danken aan meer ecologisch bosbeheer.

We bepaalden de trends bij zweefvliegen op een relatieve manier. We hebben geen gegevens over absolute aantallen, maar recente studies in onze buurlanden tonen aan dat net deze absolute aantallen de laatste decennia sterk afnamen. Om de reële toestand van deze groep nuttige insecten op te volgen hebben we dringend nood aan dit laatste type gegevens.

[Frank Van de Meutter](#)

U vindt de 309 soorten door te [filteren op Taxonomische groep "Zweefvliegen"](#) en jaartal "2021".

Beeld boven: Doorzichtig-gele melkzweefvlieg (foto Frank Vassen)

Otter in het vizier via eDNA

Het INBO ontwikkelde een protocol om via omgevings- of eDNA sporen van de aanwezigheid van de Europese otter in rivieren, stromen, sloten of poelen te bepalen.

Otters bezetten grote leefgebieden en gedragen zich erg territoriaal. Dat maakt het zeer moeilijk om hun aanwezigheid vast te stellen. Vaak is het zoeken naar een speld in een hooiberg. Pootafdrukken of de karakteristieke uitwerpselen ('spraints') zijn vanouds de ingeburgerde methoden om hun aanwezigheid aan te tonen. Het inschakelen van omgevings- of eDNA-gebaseerde technieken is een nieuwe piste.

We weten dat otters al enkele jaren in het gecontroleerd overstromingsgebied van Kruikeke-Bazel-Rupelmonde leven. eDNA-screening van een groot aantal waterstalen uit dit gebied bevestigt dat.

Opmerkelijker is de detectie van otter in Limburg. Het INBO vond in het voorjaar van 2021 eDNA-sporen van otter in waterstalen uit de vallei van de Abeek en aanliggende moerasgebieden. Of het hier gaat om het spoor van zwervende dieren of een recente nieuwe vestiging is voorlopig onduidelijk.

Deze resultaten tonen opnieuw de kracht van deze moleculaire methodiek voor de monitoring van aquatische soorten met een verborgen levenswijze. Deze door het INBO ontwikkelde methode zal in de toekomst verder worden uitgerold voor de monitoring van otter binnen het [Soortenbeschermingsprogramma voor Vlaanderen](#), maar ook binnen een internationale samenwerking waarbij otterpopulaties op Europees niveau in kaart zullen worden gebracht.

[Rein Brys](#)

Beeld boven: Otter (foto Yves Adams / Vildaphoto)

Diervriendelijke bestrijding van ratten en muizen

Ratten en muizen krijgen vaak al de zonden van de wereld over zich heen. Ratten staan in ons collectief geheugen namelijk gegrift als overdragers van de pest en andere besmettelijke ziektes. Hierdoor verliezen we bij bestrijding het aspect dierenwelzijn wel eens uit het oog. Weg is weg, denken we dan maar. En zo komt het dat vandaag de dag het meest gebruikte bestrijdingsmiddel, een gif dat de bloedstolling ontregelt, ook het minst diervriendelijk is.

In opdracht van de dienst Dierenwelzijn namen we daarom de verschillende bestrijdingsmethoden onder de loep. Niet bestrijden en preventieve maatregelen kwamen hierbij logischerwijs als meest diervriendelijke oplossingen uit de bus. In sommige situaties is niet bestrijden ook perfect aanvaardbaar. Zolang de situatie maar niet uit de hand loopt en er uiteindelijk net meer dieren moeten worden verdelgd. Meestal gebeurt dit wanneer ratten en muizen vrij beschikbaar voedsel vinden. Het is dus van groot belang om dit te vermijden.

Bestrijding is aangewezen als het risico op schade of de toename van het aantal dieren te groot is. Dit gebeurt bij voorkeur met klemmen met voldoende slag- en klemkracht. In de regel zijn dit klemmen met dubbele veren en een grote openingshoek. Dode ratten en muizen kan je daarna met het restafval verwijderen. Voor particulieren ontwikkelden we een [webtool met beslissingsboom](#) en een folder [Diervriendelijk beheer van ratten en muizen in en rond de woning](#). Voor wie dat niet zelf wil doen, raden we aan de hulp van een professionele bestrijder in te roepen. Zij hebben de ervaring om het probleem op de meest efficiënte en diervriendelijke manier aan te pakken.

Gemeentebesturen vinden in de folder [Diervriendelijk beheer van ratten en muizen in steden en gemeenten](#) informatie Voor het ontwikkelen van hun beleid rond ratten en muizen. Ze kunnen ook de

hoger genoemde folder bij hun burgers verspreiden.

[Kristof Baert](#), Emma Cartuyvels, Frank Huysentruyt & Koen Van Den Berge

Meer lezen? [Cartuyvels E., De Ruyver C., Huysentruyt F., Leirs H., Moons C., Van Den Berge K., Baert K. \(2021\). Gids voor de Diervriendelijke Bestrijding van Ratten en Muizen. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2021 \(26\). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.](#)

Beeld boven: cover folder

Biodiversiteits- en klimaatbeleid: op zoek naar win-wins

Het **Natuurrapport 2023** zal onderzoeken hoe het Vlaamse biodiversiteits- en klimaatbeleid kunnen samensporen om de Europese doelen rond biodiversiteit en klimaat te realiseren. Welke win-wins zijn mogelijk? Welke barrières staan de beleidsuitvoering in de weg? En via welke mogelijke oplossingspaden kunnen we die barrières overwinnen? Dit thema kwam tot stand na consultaties en workshops met een diverse groep van belanghebbenden.

We zullen het Vlaamse beleid evalueren en een voorzet geven voor visievorming: hoe kan Vlaanderen de ambities uit de [Green Deal](#) en de bijbehorende [Biodiversiteitsstrategie 2030](#) invullen?

We focussen op de doelen die nauw aansluiten bij biodiversiteit én klimaat. Klimaatverandering en biodiversiteitsverlies zijn onlosmakelijk verbonden en versterken elkaar. Je kan het ene vraagstuk niet zonder het andere oplossen. Iedereen voldoende levenskwaliteit bieden, is een belangrijke randvoorwaarde. We vertalen de doelen naar vijf grote uitdagingen voor Vlaanderen:

- schade door droogte en overstromingen beperken
- koolstofuitstoot vermijden
- een functioneel natuurnetwerk creëren
- leefbare steden verzekeren
- vervuiling tegengaan

Samen met experts onderzoeken we welke hefboomen het Vlaamse beleid in handen heeft om deze uitdagingen aan te pakken. Met robuuste, onderbouwde analyses wil het Natuurrapport 2023 beleidsmakers inspireren om een aantal dringende maatschappelijke transformaties vorm te geven.

[Helen Michels](#), namens het team Natuurrapport

Beeld boven: Yves Adams / Vildaphoto

Gezocht: Graanboeren met natuur

In het project “Graanboeren met natuur” slaan natuuronderzoekers, landbouwonderzoekers en landbouwers de handen in elkaar om enkele agro-ecologische praktijken in de teelt van bakgranen nader te bekijken. Het [Project Hansbeke Agro-Ecologie](#) experimenteert met verschillende vernieuwende praktijken, zoals natuurgerichte perceelsranden, gereduceerde bodembewerking, groenbemesters, boerderijcompost, mengculturen en oude rassen. In overleg met de deelnemers selecteren we drie praktijken voor verder onderzoek.

We leggen ook samen de onderzoeksvragen vast, bijvoorbeeld:

- Hoeveel kost het allemaal?
- Wat zijn de voordelen voor de landbouw?
- Wat zijn de voordelen voor de natuur?
- Hoe ondersteunt de natuur de landbouw?

We zoeken 15 landbouwers (of molenaars of bakkers) met interesse in graanteelt en natuur om hieraan mee te werken.

Wat houdt deelname aan het project in?

- Deelnemen aan drie workshops van een halve dag. De workshops gaan door in Hansbeke in januari 2022, januari 2023 en december 2023.
- Bezoeken van enkele demodagen.
- Eventueel testen van agro-ecologische praktijken op eigen veld.

Geïnteresseerde landbouwers, molenaars of bakkers kunnen zich inschrijven door te mailen naar [Myriam Dumortier](#) of [Koen Willekens](#), graag voor 1 december 2021.

[Myriam Dumortier](#)

Beeld boven: Yves Adams / Vildaphoto

Overstromingen veranderen het rivierlandschap langs de Grensmaas

Tussen 13 en 15 juli vielen in de oostelijke helft van België bijzonder hoge neerslaghoeveelheden. In de daaropvolgende dagen werd het rivierbed van de Grensmaas maximaal gevuld. De zwarte populieren deden hier hun voordeel bij.

De hoge stroomsnelheid van de rivier zorgde ervoor dat grind en zand op sommige plekken werd geërodeerd en op andere plekken werd afgezet. Hierdoor boetseerde de Grensmaas het rivierlandschap. Door de grote hoeveelheid afgezet zand ontstond in Negenoord / Kerkeweerd in Dilsen-Stokkem een rivierduin. Het zwartepopulierenbos dat er werd aangeplant sinds 2001 om mee de hoofdstroom binnen zijn zomerbed te houden, doorstond goed het hoogwater en de enorme kracht van de kolkende rivier. Bovendien vond het pluis van de populieren uitstekende kiemingsmogelijkheden op de nieuwe, kale zandafzettingen.

De natte zomer zorgde verder voor een brede gordel van verse populierenzaailingen langs de oevers. Dergelijke erosie- en sedimentatieprocessen zijn belangrijk voor de ontwikkeling van pioniersgemeenschappen. Tegelijk vult het de basenvoorraad in de bodem aan, wat verzuring tegengaat. Dit alles bevordert de verdere spontane natuurontwikkeling in het gebied van de Grensmaas. Het herstel van de inheemse zwarte populier langs de Grensmaas kan een belangrijke rol spelen in natuur-gebaseerde oplossingen voor een duurzaam rivierbeheer.

[An Vanden Broeck](#), Alexander Van Braeckel

Meer lezen?

- [A. Vanden Broeck, K. Cox, S. Neyrinck, N. De Regge en A. Van Braeckel \(2020\). Herstel van zachthoutoibos met de Europese zwarte populier langs de Gemeenschappelijke Maas. Evaluatie van een herintroductieproject. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2020 \(33\). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: \[doi.org/10.21436/inbor.18609931\]\(https://doi.org/10.21436/inbor.18609931\)](#)
- [A. Vanden Broeck, K. Cox, A. Van Braeckel, S. Neyrinck, N. De Regge, K. Van Looy \(2020\). Reintroduced native Populus nigra in restored floodplain reduces spread of exotic poplar species. In: \[bioRxiv, 03.07.2020.\]\(#\)](#)

Beeld boven: Brede gordel van kiemplanten van zwarte populier te Negenoord / Kerkeweerd (zomer 2021) (foto INBO)

Advies in de Kijker: Eikenhakhoutstoven

Het Agentschap Natuur en Bos regio Hoge Kempen werkt aan een natuurbeheerplan voor de Klaverberg. Dit is een grotendeels beboste landduin op de grens van de gemeenten As, Genk en Oudsbergen. Hier staan heel wat omvangrijke, oude en onbeheerde eikenhakhoutstoven.

Hakhout is een eeuwenoude beheertechniek. Je kan het vergelijken met knobomen: om de zoveel jaar zaagt men de stam laag bij de grond af zodat een stronk of stoof met jonge uitlopers ontstaat (zie foto). Afhankelijk van het gewenste gebruik (takhout, kachelhout, constructiehout ...) laat men de uitlopers over 6 tot 9 jaar uitgroeien. De stronk wordt jaar na jaar dikker en kan een zeer grote omvang bereiken.

De hakhoutstoven op de Klaverberg zouden honderden jaren oud zijn. Ze hebben een grote wetenschappelijke en ecologische waarde door hun autochtoon genetisch karakter. Op het eerste gezicht lijkt het vanuit cultuurhistorisch perspectief wenselijk om het verlaten hakhout opnieuw in beheer te brengen. Maar er zijn wel degelijk grote risico's aan verbonden..

In dit advies bekijken we deze optie en geven we aan hoe je de genetische continuïteit van de eikenpopulatie op de Klaverberg voor de toekomst kan bewaren.

[Kristine Vander Mijnsbrugge](#)

[>> Lees het integrale advies](#)

Natuur in de zorg: Lessen uit de praktijk

Het afgelopen anderhalf jaar liet ons duidelijker dan ooit ervaren dat groen en natuurbeleving sterk verweven zijn met ons welzijn. Ook patiënten en personeel in zorgcentra (ziekenhuizen, woonzorgcentra en psychiatrische zorgcentra) en de omliggende buurt hebben steeds meer nood aan mogelijkheden om de lokale natuur te beleven. Ze hebben ook een stijgende interesse om bij te dragen aan de biodiversiteit.

In het kader van de projecten 'Natuur in je Buurt' gesteund door Natuur en Bos, vroegen we personeelsleden in 11 zorgcentra verspreid over heel Vlaanderen hoe zij groen en natuurbeleving integreren in hun werking, waar de knelpunten liggen en wat ze hieruit leerden. We bundelden de resultaten in een oriëntatiegids 'Natuur in de zorg'. Een focusgroep toetste de belangrijkste bevindingen:

- De deelnemers bevestigden het belang van de inrichting en het voortdurende onderhoud van de groene omgeving rond de zorgcentra, de communicatie hierover, en van 'natuurverbondenheid': het gevoel dat we deel uitmaken van de natuur.
- De deelnemers benadrukten dat ze in hun project steeds vertrekken vanuit welke mogelijkheden de omgeving biedt, welke verschillende doelgroepen (kinderen, ouderen, psychiatrie) er leven en welke activiteiten hierbij passen, bijvoorbeeld wandelen, stilte opzoeken, therapie, tuinieren, rusten, spelen of samen zijn.

- Om voor 'natuur in de zorg' draagvlak te vinden bij het personeel, is het belangrijk om de kennis en ervaring hierover te integreren in de diverse zorgopleidingen.

[Liesa Lammens](#), Ilse Simoens, Myriam De Bie (Natuur en Bos)

Meer weten?

- "[Inspirerende voorbeelden](#)" van Welzijnsgroen op de website van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
- [Samen naar meer natuur in de zorg](#) op de website van Natuur en Bos

Beeld boven: Wiglo, PC Bethanië in Zoersel

Jagers tellen patrijzen volgens nieuw telprotocol

De Vlaamse jachtwetgeving stelt twee voorwaarden om te mogen jagen op patrijzen. Eén ervan is de aanwezigheid van minimaal drie broedparen per 100 ha open ruimte binnen de jachtterreinen aangesloten bij de wildbeheereenheid. Maar hoe het tellen van patrijzen moet gebeuren, was niet gedefinieerd. In 2021 werd voor het eerst een gestandaardiseerd telprotocol uitgerold in Vlaanderen. Het protocol beschrijft de [randvoorwaarden en de praktische uitvoering van een telling](#). Je kan het inkijken op de website van Natuur en Bos (ANB). Het ANB verzamelde en digitaliseerde de telgegevens van de jagers. Het INBO stond vervolgens in voor de verwerking ervan.

In totaal leverden 72 wildbeheereenheden telgegevens aan. In een eerste rapport beschrijven we de resultaten van die eerste tellingen volgens het protocol. In een tweede rapport voeren we er een kwaliteitscontrole op uit. In functie daarvan kreeg een privébedrijf de opdracht om in een beperkte steekproef tellingen uit te voeren in samenwerking met de plaatselijke jachtrechthouder. Via deze bijkomende tellingen kregen we een beter zicht op de correctheid ervan. Daarnaast bekeken we of er individuele telblokken waren met sterk afwijkende hogere telresultaten tegenover de verwachte waarden. Deze oefening laat toe om vanaf 2022 de validatie van de gerapporteerde telgegevens gericht uit te voeren.

[Raïsa Carmen](#), Thomas Scheppers, Thierry Onkelinx

Meer lezen?

- [Carmen, R., Scheppers, T., & Onkelinx, T. \(2021\). Aantal patrijzenkoppels per wildbeheereenheid op basis van gestandaardiseerde tellingen: Resultaten voor 2021. \(Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; Nr. 46\). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. <https://doi.org/10.21436/inbor.52402055>](#)
- [Onkelinx, T., & Carmen, R. \(2021\). Kwaliteitscontrole van de patrijzentellingen van 2021: Telling door lokale jagers en een externe partij. \(Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; Nr. 45\). <https://doi.org/10.21436/inbor.52401745>](#)

Beeld boven: Rollin Verlinde / Vildaphoto

Uitnodiging: 7th Biodiversity X-Mas Market

Het [Belgisch Biodiversiteitsplatform](#) organiseert samen met het INBO opnieuw hét netwerkevenement voor biodiversiteit, vroeger bekend als de BEES-kerstmarkt. Dit jaar organiseert de Europese Commissie mee deze zevende editie. Om alvast wat in de stemming te komen verwijzen we graag naar informatie rond en enkele beelden van de [editie 2019](#) en [editie 2018](#).

De ernst en het politieke gewicht van de biodiversiteitscrisis beïnvloedt alle gebieden van biodiversiteitsonderzoek, -beleid en -praktijk. Een EU high-level informatiesessie (met special guests) informeert je over de nieuwe governance en inspraak-structuren op Europees niveau, en de nieuwe mogelijkheden voor onderzoeksfinanciering.

Op de kerstmarkt stellen de belangrijkste Belgische onderzoeksinstituten en administraties de laatste evoluties in (beleids)onderzoek rond invasieve soorten, biodiversiteit en gezondheid, natuurbehoud en nature-based solutions (NBS), open data enzovoort voor. Er zijn ook inspirerende voorbeelden uit internationale onderzoeksprojecten en gast-kramen uit EU lidstaten.

Kortom: écht netwerken in een ontspannen sfeer met collega's en biodiversity-VIP's uit België en Europa.

Anna Heck

De kerstmarkt vindt plaats op 15 december 2021 in het Herman Teirlinckgebouw in Brussel van 10.00 tot 18.00 uur. Het aantal plaatsen is beperkt.

[>> Meer info vindt u op de evenementpagina van het Belgisch Biodiversiteitsplatform.](#)

[>>Registratie](#)